

V. E.

Antonija Springoviča,

Reiġas Arciveiskupa,

**gona roksts par jaunōtnes
audzynōšonu.**

Antonijs Springovičs,

nu Dīva žēlsirdības un Apostolu Krāsla žēlestības,

Reigas Arciveiskups.

Munai nūmīlotai tautai sveicīns un
svētība ikš Kunga Jezus Kristus.

«Sajem šū bārnu un baroj jū: es tev dūšu
tovu olgu» (Exodus: 2, 9). Šimūs Svātūs Rokstu
vōrdūs izteikts svarīgais bārnu audzynōšonas pīnō-
kums, kaidis nu Dīva uzlykts bārnu dzymdynōtōjim
un audzynōtōjim. Kas šū pīnōkumu labi izpīldīs,
tam Dīvs apsūlej savu atolgōjumu. Pi mums, dīvam-
žāl, šō pīnōkuma izpīldīšonai nateik pīgrizta vaja-
dzīga vērība. Nikod, varbyut, vēļ nav ticis tik daudz
runōts un rakstīts par jaunōtnes audzynōšonu, kai
tagad, bet ari nikod vēļ jaunōtnes audzynōšona nav
bejuse tik beistami apdraudāta, kai myusu laikūs.

Narunōsim nimos par tū, kas nūteik Krīvijā,
kur jaunōtnes audzynōšona nūstōdīta faktiski tai, lai
tū padarītu par vyslelōku ticības un kristīgōs tyku-
mības inaidnicu un vojōtōju.

Dīvamžāl, ari pi mums, seviški pīrūbežu apgo-
bolūs, daži nu jauneklim kreit nu aizrūbeža plyustūsūs
bezdivības un izvirtības viļņūs un ar lelom sirds-
sōpem mums jōdzērd par jauneklim, kuri isadrūšynoj
sovas rūkas satraipīt pat ar sova eistō tāva asni.
(Tikkū teik ziņōts, ka kaidis skūlāns, atsagrīzis mōjōs,
dusmēs nūšōvis savu tāvu.)

Atsaroda pat taidi jaunekli, kas sovu svātzadzigū rūku stīp pēc myusu tautas svētnicas — Aglyunas Dīva Mōtes dōrgumim, kas aplaupa baznīcas, slapkavoj uz lelcelim un tērgim, dzer un pikūp izvirtību slapynōs un atklōtōs spēļu elles un izvirtības mōjōs. Pat myusu katōliskōs Latgolas jaunovas un jaunekli, braukdami peļņas nūlykā uz piļsātom un svešticībniķu apdzeivōtim apvydim, biži vīn pōrdūd tur na tikai sovu dorbu un svīdrus, bet ari sovus tykumus un ticību, sovu dvēseli un mīsu.

Un tad vēl tōs šausmīgōs, leidz šam pi mums, katōlim, nadzērdātos pašnōvības jaunōtnes storpā, tōs nacīļvēcīgōs slapynōs bārnu slapkavības giminēs un ōrpus gīminēs, — voi tys nav vysskaidrōkais pīrōdejums, ka ar jaunōtnes audzynōšonu myusu zemē nav labi, ka vacōki un audzynōtōji ni skūlōs, ni mōjōs nasagatavoj jaunū paaudzi tam augstam un cālam uzdavumam, kaidu nu viņas prōsa dzeive, Dīvs, Baznīca un Valsts.

* * *

Kur slēpās ļaunuma sakne, kur cālūņš myusu audzynōšonas sistēmas sabrukšonai?

Na vīnu vīn reizi ir ticis aizrōdīts par skūlas svarīgū nūzeimi, kaidu tei ijam jaunōs paaudzes audzynōšonā. Skūla ir priķš bārna viņa dzimtes vītas izpiļditōja, viņas papyldynōjums un turpynōjums. Bārns, pavadīdams skūlā sovu lelōkū atteistības laiku, īgyun sovai audzynōšonai tū napīcīšamū, kō viņam jō dzymdynōtōji naspēj un, varbyut, navar dūt. Tōpēc skūla ir napīcīšami vajadzīga audzynōšonas istōde.

Ir ļūti jōnūžāloj, ka pi mums vēl atsarūn prōvs taidu dzymdynōtōju skaits, kuri nagrib sovu bārnu skūlā laist, vai laiž napīteikūši ilgi. Taidi vacōki aizmērst tū, ka Dīva un Baznīcas bauslības uz vysstyngrōkū nūsūda šaidu nūlaidību, un tōpēc grākoj pret

Dīvu, Baznīcu, bārnim un tautu ti vacōki, kas atkarīgi nu sovim leidzeklim nasapyulej «par sovu bārnu religiozū, tykumiskū, fiziskū un piļsōniskū audzynōšonu» (Bazn. lyk. p. 1113), kas myusu apstōklūs bez skūlas nav īspējams.

Bet vai myusu skūla ir jau sovu uzdavumu augstumūs un vai jei izpylda tū, kū jaunōs paaudzes audzynōšonas līta nu viņas pīprōsa?

Paidagogi, valsts veiri un sabīdrības priķštōvi šīni ziņā ir vinprōtīgi, ka myusu skūla ceņšās dūt gon daudzi zinības un gatavības, bet teiši audzynōšonas ziņā nastōv taidā augstumā, kaidā tai vajadzātu stōvēt. Viņa pōrpyulej kai bārnu, tai skūlōtōjus ar sovom skaistom un plašom programom, raibim un lelīm stuņžu planim, bet nadūd tō, kas audzēkņam dzeivē ir tys napīcīšamōkais: nūteikta un cāla rakstura, izturības un uztycamības pareizi saprostan dzeives idealam. Un te ir myusu audzynōšonas lītas vysa ļaunuma sakne: idealu un raksturu tryukumā. Un nu kurīnes gon lai rūnās pareizi ideali un raksturi, jo teik nūteikti un sistemātiski vysim spēkim strōdōts, lai tū, kas ir pareizō idealō pasaulēs uzskota dybynōtōja un patiši styngra rakstura izveidōtōja — religiju un ticību — nu audzynōšonas izsvīst un iznycynōt! Mes tok kotru dīnu dzēržam un losam laikrokstūs, ka lelōkas un styprōkas myusu valsts politiskōs partijas sludnoj un karoj par tū, lai dreizōk šķertu Baznīcu nu skūlas, izsvīstu Dīvu nu audzynōšonas un Kristus tālu nūrautu nu myusu skūlu sīnom. Mes dzēržam myusu bārnu nu skūlas atgōjušus syudzamīs, ka bezdīvīgais skūlōtōjs izsmējis skūlā jūs ticību, stōstījis, ka Dīva nīmoz naasūt, ka tikai gorīdznīki tū asūt izgudrōjuši, ka grāka nīmoz nava — jagūt beitis, ka vysas ticības asūt vīnaidas u. t. t. **Patīsībā, faktiski pošlaik daudzejōs skūlōs nūteik bārnu atsvešinōšona nu ticības un baznīcas, jo**

ticības mōcības stuņžu skaits teik samozynōts leidz smiklīgi nīcīgam skaitlam, un tū pošu stuņžu īspaidis teik bīzi vin nu naticīgim skūlōtōjim cytōs stuņdēs paralizēts, samaitōts un iznycynōts.

Seviški gryuti apstōkli ir mums, katoļticīgim. Daudz vitōs mes asam mozōkumā, un tōpēc asam spīsti syutit sovus bārnus skūlōs ar svešas ticības vai bezticības vairumu. Tur bārni voi nyu nimoz nadzērd par katōļu ticību, voi dzērd par tū tikai izsmikļus un zūbōšonūs. Pat daudzōs myusu skūlas grōmotōs mes atrūnam rupu Katōļu Baznīcas zaimōšonu un apvainōjumus vārstus pret myusu ticību, un taidas grōmotas, nu Valsts augstōkom īstōdem un īrednim apstyprynōtas, ar varu teik spīstas myusu bārnim rūkōs un teik uzdušs tūs saturu īsamōcīt nu golvas, lai taidā veidā izdzeitu Katōļu ticību nu bārna sirds!.. Un pat tur, kur idzeivōtōju lelais vairums ir katoļticīgi, ļūti bīzi par skūlōtōjim teik īcaļti svešticībniķi vai pat naticīgi, kas taidūs gadejumūs bīzi vin nūsastōj vīnaldzības vai bezticības apostolu lumā storp katōlim.

Katōļu Baznīcai nav absolūti nekaida īspaida pi skūlōtōju īcelšonas, izjamūt ticības mōcības pasnēdzējus, bet ari šōs tīsības daži gribātu nataisnā ceļā Baznīcai laupīt... Ari vyspōrejais gorīdznīku tryukums vēļ vairōk apgryutynoj myusu bārnu religiozi-tykumiskū audzynōšonu un ticības mōcības pasnēgšonu skūlōs, jo šam uzdavumam pīteikūši sagatavōtu katoļticīgu skūlōtōju — laiju mums nav daudz.

Tys vyss, muna katōļu tauta, dora mums nūpītnas bailes par myusu jaunōs paaudzes religiozi tykumiskū audzynōšonu, un Jyusu Arciveiskupam tryuktu vysmozōkas dzērktītes un Pestītōja mīlestības uz bārnim, jo viņš šimā nūpītnā litā vysā atklōtibā napacaltu uz Jums sova bolsa!

Myusu milais Pestītōjs sovā evangelijā skaidri un nūteikti ir izsludynōjis pasaulei eistu bārna aizsardzības lykumu.

Viņa vyspōrejs saturs ir: »Atļāunit mozajim it pi Manis un naldzīt tim, jo viņim pīdar dabasū valstība» (Mat. 19, 14. Mr. 10, 14. Lk. 18, 16). Šimūs vōrdūs teik svīnīgi un nūteikti pasludynōtas naatjamamas Dīva tīsības uz bārnu un ari bārna tīsības uz sovu Dīvu. Svātas un naaizkaramas ir šōs Dīva Radītōja tīsības uz sovu rūku dorbu — cylvāka bārnu — taipat ari svātas un naaizskaramas ir šōs radības — bārna — tīsības uz sovu Radītōju. **Bārns vyspyrmā kōrtā pīdar Dīvam un ni dzymdynōtōji, ni Valsts, ni kaida cyta vara navar un nadreikst Dīvam viņu laupīt!**

Bārns Kristības Sakramentā īgiva tīsības pīdarēt pi Kristus Baznīcas, īgiva tīsības mōcētīs Dīvu lyugt un Viņu pazeit. Viņam tōpēc ir ari **dabiskas tīsības baudīt ticības mōcību skūlā taidu, kaidu pasnādz Baznīca.** Kas tū nūlīdz, tys aizkar un kōjom myn navainīga un aizstōvētīs bezspēcīga bārna vyssvātōkas tīsības. Taidis cylvāks, vai taida vara patiši pīleidzynojama lelceļa laupītōjim un dzeivību slapkovom! Ļāuni ir laupīt cylvākam tīsības uz viņa īpašumu, vai viņa dzeivību, bet vēļ ļāunōk ir laupīt vai pōrkōpt viņa tīsības uz Dīvu.

Pestītōjs ir pasludynōjis ari **bārna tīsības uz mīlestību un paleidzību nu pīaugušim.** »Kas vīnu nu šim bārnim pījems Munā vōrdā, tys Mani pījam» (Mr. 9, 36, Mt. 18, 5). Bārns ir navin sevišks Dīva mīlulis, bet viņam ir tīsības byut mīlōtam ari nu cylvākim. Storp tim cylvākim pyrmā vitā stōv bārna dzymdynōtōji. Vinim ir svātais pīnōkums **»pījemt bārnu Kristus vōrdā»** un snēgt jam paleigu, tys ir — gōdōt par mozō, naspēcīgō bārna audzynōšonū un viņa tīsību uz Dīvu aizsorgōšonu.

Vai! tim dzymdynōtōjim, kas uzskota sovus bārnūs kai gryutu nostu, nu kuras ceņšās atsakratit ar vysaidim leidzeklim. Jī dūs atbiļdi Dīvam par navainīgō bārna dvēseles pazudynōšonu, jo nabyūs gōdōjuši par viņa pijemšonu un audzynōšonu Kristus vōrdā. . .

Bet nadreikst nūlīgt ari Baznīcas tīsibu un pīnōkumu uz paleidzību un mīlestību atteicībā uz bārnim. Baznīca ir Kristus īstōde Viņa mīlestības dorba turpynōšonai vērs zemes. Baznīcai Pestītōjs ir devis specialu uzdavumu it »pa vysu pasauli un mōcīt vysas tautas« (Mt. 28, 18). Šimā mōcīšonas dorbā itylpst pīnōkums audzynōt vysas tautas un vysas paaudzes Kristus ticībā un gorā.

Baznīcai tōpēc itseviški ir dūta pavēle pijemt bārnus Kristus vōrdā, jo tikai tod viņa ari Kristu »pijems« un byus eistō Kristus Baznīca. Kas grib škērt Baznīcu nu skūlas, grib laupīt Baznīcai tīsibas audzynōt jaunōtni, — tys grib, lai Viņa vairs nabyutu eistō Kristus Baznīca. Tōpēc nav breinums, ka Baznīcas priksstōvi arvinu ir dedzīgi aizstōvejuši un myužam aizstōves Baznīcas svātōs tīsibas uz jaunōtnes audzynōšonu. Baznīca ir pyrmō un vysdedzīgōkō jaunōtnes audzynōtōja un izgleitības veicynōtōja. Pyrmōs dūmas par vyspōreju izgleitību pīdar Katōļu Baznīcai. Pyrmōs skūlas, vacajai Romas kuļturai sabryukūt, ir dybynōjuse Katōļu Baznīca. Ar sovīm klūsterim, patvērsmem un skūlom Katōļu Baznīca vydus myužūs ir izglōbuse cilvēces kuļturas palīkas nu galīga pūsta un uz vacōs kuļturas sabrukušim, bet nu viņas atjaunōtim pamatim ir uzcāluse myusu tagadejōs kuļturas un izgleitības āku. Pyrmōs Universitātes un zynōtnes atteistību viņōs ir dybynōjuse Katōļu Baznīca. Viņai tai tod pīdar vēsturiskas un «naatso-vynošanas tīsibas uz jaunōtnes audzynōšonu un

mōcīšonu«, kai tū skaidri pīrōda Leons XIII. sovā apkōrtrokstā (Enc. Inscrutabili Dei nu 21. apr. 1897. g.).

Ar tū Baznīca nīmoz ari nanūlīdz laicīgai sabīdribai — tautai un valstei — sovas tīsibas uz jaunōtnes audzynōšonu. Jei tōs vēl vairōk pastreipoj un izceļ, mōcīdama mīļōt sovu tautu kai sovus dzymdynōtōjus. Bet Baznīca pīprosa, lai valsts un laicīgō sabīdriba pareizi pīldītu sovus pīnōkomus atteicībā uz bārnu un jaunōtni, lai viņa »pijam šūs bārnus Kristus vōrdā«, tai kai Kristu, jo tei poša bauslība, kura runoj par bārna un jaunōtnes pīnōkumu atteicībā uz valsti un laicīgū sabīdribu, runoj ari par valsts varas pīnōkumim atteicībā uz bārnim un jaunū paaudzi. Un jo bārna svātōs tīsibas teik kaidureiz nu laicīgōs varas kōjom meitas, Baznīca nīkod nasabeist uzastōt par bārnu tīsibu aizstōvi un vysīm krūņōtim voi vālātim valdinīkim ar vīnu ir drūši sacejuse: „non licet tibi“ — nav breivi tev mozajim darīt pōri! . .

Ari pats Pestītōjs vysstyngrōk aizstōvēja bārnu tīsibas uz navainības un Dīva žēlestības aizsardzību. Sovā bārna aizsardzības lykumā Jis soka: „Jo kas iļāunōtu vīnu nu šīm bārnim, kas tic ikš Manis, lobōk tam byutu, ka jam pakōrtu koklā dzērnovu akmini un nūsleicynōtu jū jyuras dziļumā. Vai! pasaulam iļāunōšonas deļ! . . Tei ir jyusu Dabasu Tāva griba, ka pat nīvīns vīnīgais nu šīm bārnim naitu zudumā“ (Mt. 18, 6. 7. 14., Mr. 9, 41., Lk. 17, 2.). Pestītōja acs redzēja tūs nūzigumus, kas tiks darīti pret bārnim, sōkūt nu navainīgu bērniņu nūkaušonas Betleemē, leidz mozūs bārnu slapkavībom 20 godusimtinī. Viņš redzēja tū mežōnīgū medību pēc navainīgom bārnu dvēselem, kas dažu reizi nūteik ari myusu molā, un tōpēc sovam bārna aizsardzības lykumam Pestītōjs pīvinōja šū borgū sankciju — draudu pantu, kai kaidu sorgengeli ar gunīgu zūbynu

pastateja bārna un jaunotnes aizsardzībai. „Jo bērniem pīdar dabasu valstība“ (Mt. 19, 14), viņu dvēselē dus bogotīgs krājums paslāptu, veļ snaudūšu spēju un steigsmi pēc Dīva un Dabasu valstības. Skūlas uzdavums ir šōs steigsmes izkūpt, idzymtas spējas un dōvonas atteistit, ilgas pēc Dīva apmīrinōt. Nav tōpēc lelōka nūziguma vērs zemes, kai šōs svātōs bārna ilgas iznycynōt, jō cālōkōs idzymtōs teiksmes sakrūplōt un izvarōt. Vai tim, kas tū dora! Dīvs ir uzticīgs sovīm sūlejumim un borgi strōpēs izdarītūs pret bērniem nūzigumus. Lobōk byutu taidam, ka dzērnovu akmini pakōrtu jam koklā un jū nūgremdētu jyuras dzelmē! . .

Un na tikvīn Dīva un svāta Evangelija lykums mums runoj par religiozōs-tykumiskōs audzynōšonas napīcīšamību skūlā. **Ari veselīgais cylvāka prōts un pīdzeivōjumi mums soka tū pošu.**

Skūlas uzdavums ir dūt sovīm audzēknim zynomu sumu dzeivē napīcīšamu zinību un gatavības. Bet augstōk par vysom zinībom stōv sirdsapziņas izdailōšona. Augstōk par prōta izgleitību stōv rakstura izkūpšona, jauna cylvāka gribas nūstyprinōšona, izturīgai tykumiskūs principu atzeišonai un viņu pīmārōšonai dzeivē. Vajaga jaunā cylvākā iaudzynōt drūšu gribu arvīnu pīldīt sovu pīnōkumu un arvīnu drūssirdīgi mest molā vysu, kas ļauns un aizligts. **Šaida rakstura audzynōšonai pasaulē nav lobōkas skūlas un leidzekļu, kai Baznīca un religija.** Religijas nagrūzamōs tykumības bauslibas un Dīva želestības leidzekli, kuru izdailōšona uztycāta Baznīcai, ir vyslobōkō jaunotnes pašaudzynōšona un rokstura izkūpšonas skūla. Bez religijas nav pareiza rokstura audzynōšonas. **Katekizms** ar sovom myužīgi dziļom un bērniški vīnkōršom bauslibom: «Tev byus Dīvu tovu Kungu miļōt nu vysas tovas sirds» un «tev nabyus

turēt svešus dīvus», vyslobōk mōca jaunōtni, ka viņa nadreikst ar dalītu sirdi uz vysom pusem svōrstītīs un pret kotru jaunas mūdes dīvaklu meikstčaulīgi krist ceļūs. **Svātus Rokstu stōstu cylvāki** tī nav jyurmolas nīdras, kū vējs uz vysom pusem lūka, bet gon styngra rokstura paraugi, pēc sv. Jōņa Kristitōja dobas, kas lobōk ļaun sev golvu nūcērst, nakai soka pasaulei «jā» tur, kur sirdsapziņa lik teikt «nā!» **Ari Baznīcas vēsture** ar sovīm myužīgi dzeivim un patīsim stōstim par sirdsapziņas mūceklim, kas par sovom pōrlīcībom dzeivi atdavuši, — vyss tys jaunotnes rakstura audzynōšonai snādz tik daudz augsta, cāla, patīsa un dzeivi audzynūša, kai nikaidi literaturas vai pōsoku varūni vērtības ziņā vīnim nīmoz navar leidzynōtīs. Nav pasaulē ūtras taidas grōmotas, kas, pīmāram, dorba pīnōkumu prostu bērniem tik saprūtamu padarit, kai Svātu Rokstu stōsti par tū, ka Dīvs sešas reizes vairōk ir istōdejis dorba dīnu, nakai svātdīnu, ka Nazaretes Bērnišs ir strōdōjis darbnīcā, un ka debesīgais saiminīks jau agrā reitā izīt saleigtu strōdnīkus sovām veina dōrzam un t. t.

Pī rakstura audzynōšonas pīdar ari imōcīt cylvāku jau nu bārna dīnom aizalīgt sovu īgribu, atsateikt nu naprōtīgom kōrībom, **valdēt pošam par sevi.** Dzeive nav rūtaļu lita. Jei bīži nūstōda cylvāku taidu uzdavumu priškā, kur vajadzīgs vyss jō gora spēks. Izļutynōtī, kaprizī «mōtes dēleni», naizstrōdōtu raksturu, ļaunu kaislibu vērgi, nōkūtnē nabyus laimīgi cylvāki, bet dreizōk par nostu sovai apkōrtnei. Tōpēc jaunōtne jōmōca atturībai, pašsavaldīšonai, sevis aizalīgšonai. Jōmōca dzeivi vērtēt **na pēc pōrdzeivōtim baudu breižim, bet pēc izpīldīta pīnōkuma vērtības un izturības sova orūda dorbā!** Ari šō uzdavuma skūla navar veikt bez religiozas audzynōšonas, bez Kristus Baznīcas paleidzības audzynōšonas dorbā. Myusu svātai katōļu ticībai ir

tik daudz naapšaubami spēcīgu cylvāka pašsaval-
dēšanas līdzekļu, kaidu nav nevienai citai audzino-
šanas sistēmai. Ticība uz vysur asūša Dīva klēt-
byutni, sv. Krista zeime, kai vysulelōkais sevis aiza-
ligšonas simbols, dūmas par sovu sorģeņģeli, svātais
sūlejums grāku syudzēšonas sakramentā, lyugšona un,
seviški, sv. Komunija, — tys vysy styprynoju bērnu
karā ar ļaunom kōribom un taidā veidā paleidz jam
atteistit sova rokstura styngribu.

Ivārojūt vysu augšōk teiktū, nav breinums, ka
Katōlu Baznica ar taidu dedzību aizstōv religiozū
raksturu skūlā un pēc īspējas bārna agrōkū ivesšonu
religiozā dzeivē, lai varātu izmontēt sovas bezgalīgōs
Dīva žēlestības, sakramentalus olūtus bārna rakstura
audzinošanai un jō dvēseles pestišonai. Ir vasals
bezdiņš storp katōļu skūlu, kur bārns var vysus
šūs sovas religijas spēkus izmontēt sovai pašaudzino-
šanai un, tai saucamu, jauktū, vai indiferentū skūlu, kur
katōļu bārni ir mozōkumā, aug kūpā ar svešticībni-
kim, vai pavysam naticīgus bārnim un caur tū jau
nu mozom dīnom pīrūd vysas ticības vinaidi vērtēt,
palik vīnaldzīgi ticībā un vālōk pat pavysom naticīgi,
jō tōs pōrs ticības mōcības stundes nedeļā, kū bārni dažu
reizi taidōs skūlōs bauda, nav spējīgas paralizēt vysa
tō ticībai slyktō īspaida, kaidu bārni montoj nu sovas
nakatoliskōs apkōrtnes, narunojūt nīmoz par tū, ka
taidōs skūlōs nav īspējams religijas audzinojūšu
spāku pareizi izmontēt bārna lobā. Tōpēc ari vysōs
zemēs katōlticīgi dzymdynōtōji ir gōdōjuši par īpašom
katōļu skūlom sovim bārnim. Skūlōtōji un dzymdy-
nōtōji goreidznīku vadībā dybynoj savīnības, kuru
uzdavums ir vōkt līdzekļus un gōdēt par katōļu
skūlu dybynōšonu un uzturēšonu tur, kur katōli ir
mozumā un par publisku skūlu atdzeivynōšonu katōļu
gorā tur, kur vīteji apstōkli tū atļau.

Muna dōrgō katōlticīgō tauta! Ari mums jōgō-
doj par tū, ka katōļu bārnim byutu katōliskas
skūlas, kurōs vīni varātu baudīt audzinošonu sovas
ticības gorā un dažaidus mōcības priksmatas skūlōs
bārnim pasnādzūt, natik nīkas natyktu mōcīts pret
Katōļu Baznicu un svātu tykumību, **bet religiozō
un tykumiskō audzinošona tyktu nūstōdīta, kai
tys jau kreit, pyrmā vītā** (Baz. lyk. p. 1372). Ticības
mōcībai katōļu skūlōs nav jōbyun vīnīgi tīkaipasnēģšonas
priksmatam, bet gon vysas skūlas pamatam: **vysai
skūlas dzeivei jōir uz ticības pamata dybynōtai!**

Myusu Katōļu Baznica uzlik kai vysustyngroku
pīnōkumu natikai dzymdynōtōjim, bet ari krysttāvim,
krystamōtem un audzinošonim gōdēt par katōlisku
bārnu audzinošonu (Bazn. lyk. pp. 1113, 1335, 1372
§ 2). Mes navaram byut lobi katoli, jō šūs pīnōkumu
napyldam. Baznicas lykums (kan. 1374) nūlīdz katōļu
bārnus syutit svešu voi jauktu ticību skūlōs, kurōs
vīni var vīgli sovu ticību zaudēt. Katōļu skūlu dy-
bynōšanai un uzturēšanai taidōs vītōs, kur tys byutu
nāpicīšams, katōļu dzymdynōtōjim nava jōsabeist
pat nu pašaplikšonas ar nūdūklīm (Bazn. lyk. 1379).
Tī bārnu dzymdynōtōji vai vīņu vītīnīki, kas sōvus
bārnus, voi audzēkņus teišu prōtu nūdūtu audzinošo-
nai svešā ticībā, ir **izslāgti nu Katōļu Baznicas**
(Bazn. lyk. p. 2319). Nīvīns garīdzīks nadreikst
turpmōk vīņus pījemt pi Sv. Sakramentim voi snīgt
vīnim garīgus pakolpōjumus, cikom vīņi nabyus sovu
nūzigumu nūžālojuši un izlobōjuši.

Taipat nīvīns katōlticīgais nadreikst sovus bārnus
syutit taidōs skūlōs, par kurom jam zynoms, ka tur
dorbojās naticīgi un bezdīvīgi skūlōtōji, kas sovos
mōcības stundēs un vyspōri skūlas dzeivē ceņšās
sākrūplōt bārna ticības goru, voi iznycynōt vīņāmīlestību
uz Dīvu un Katōļu Baznicu, voi samaitēt jō kristīgōs

tykumibas raksturu. Dzymbdynōtōjim un audzynōtōjim myusu apstōklūs ir svāts pīnōkums uzmanīgi sorgōt sova bārna dzeivi skūlā un izlitōt vysus leidzekļus, kaidus civillykums vinim atstōj skūlas dzeives iturēšonai kristīgā vērzinī. Tōpēc dzymbdynōtōjim un bārnu audzynōtōjim ir arvīnu kōrtīgi jōapmeklej vacōkūs sapuļces skūlōs, jōjam dalība skūlas padūmes vėlēšonōs, jōsyuta tur tikai ticīgi un apzinīgi katōļi, kas arvīnu mōcātu un varātu skūlas dzeivi īspaidōt lobā vērzinī, un vajadzības gadejumā byutu spējīgi aizstōvēt dzymbdynōtōju tīsibas. Ar lelom sōpem mums jōdzērd, ka dažu reizi vīnā voi ūtrā skūlā, katōļu vacōkūs priksstōvi skūlas padūmē, aiz nasaprasšonas voi ļauna prōta, nūsastōj naticības pusē tod, kod vajadzātu aizstōvēt pošus svarīgōkūs ticības un tykumibas jautōjumus, voi ari tod, kod ceļās jautōjums par religioza un loba skūlōtōja ivēlēšonu voi bezdivīga skūlōtōja atstōdēšonu. Šimā jautōjumā, muni mīli dzymbdynōtōji, nadreikst byut svōrstišonōs! **Dzymbdynōtōjim jōzyna, kam viņi sovu bārnu skūlā uztic! Un jī dreikst bārnu atdūt tikai drūsōs rūkōs.** Jo dažu reizi izarōditu, ka skūlōtōjs ir ļauns, taidā gadejumā vajaga pilikt vysas lykumīgōs pyules, lai glōbt skūlu un navainīgūs bārnu nu taida skūlōtōja, kai plēsīga vylka!

Es aicynoju jyusus, ticīgi dzymbdynōtōji un skūlōtōji, kūpigim spēkim, vīnībā ar gorīdznīcību, gōdōt par myusu skūlas teirēšonu nu ļaunim bezticīgim elementim un ryupētis par skūlas izkūpšonu un atteistēšonu patīsi audzynojušā vērzinī. Vajaga karōt ari pret slyktom un myusus katōļus apvainojušom rūkas grōmotom skūlōs. Ir pagōjuši, paļdis Dīvam, tī laiki, kod mes citem myusu skūlōs dažu krīvu autoru malus par Katōļu Baznīcas dzeivi un dogmom. **Breivōs Latvijas skūlōs tamleidzīgom grōmotom nadreikst byut vītas!** Jyusu mōte, Svātō Baznīca,

pīprosa nu jyusim, ticīgi skūlōtōji un dzymbdynōtōji, ka jyus spartu vysus vajadzīgūs sūlus myusu skūlu atbreivōšonai nu pagōtnes varmūcības atlikom un nataisnigim malim pret Katōļu Baznīcu un ticību.

Mēs nadreikstam syutīt sovus bārnu ari taidōs skūlōs, kurōs katōļu ticības mōcība nimoz nateik pasnāgta, vai ari viņas pasnēdzējs nav ticis uz tū pylnvarōts nu Katōļu Baznīcas priksnīcības. Pēc myusu Svātōs Baznīcas pamatlykumim tikai tys dreikst pasnēgt ticības mōcību, kas nu Baznīcas uz tū ir syutīts un sovā pasnēgšonā pasadūd Baznīcas istōžu uzraudzībai (Bazn. lyk. p.p. 1381, 1382). Kaidi ari nabyutu laicīgōs varas lykumi šinī ziņā, vysim dzymbdynōtōjim ir jōzyn, ka katōļu ticības mōcības skūlōtōjus viņu bārnim var dūt tikai Katōļu Baznīcas vērsība un ticības mōcība skūlōs var nūtikt tikai pēc tom grōmotom, kuras ir nu katōļu veiskupa apstyprynōtas.

Jo tod rostūs taidis skūlōtōjs, lai gon ari sauktūs par katōļticīgu, kas jimtūs pasnēgt jyusu bārnim katōļu ticības mōcību, bet navarātu par tū uzrōdīt Gorīgōs Vērsības pylnvarōjuma, tod viņa mōcība nav vairs Katōļu Baznīcas mōcība un viņa stuņdes nav ticības mōcības stuņdes jyusu bārnim. **Katōļticīgi dzymbdynōtōji nadreikst vairs laist sovus bārnu uz taidom stuņdem, jo vīni nagrīb atkrist nu Katōļu Baznīcas!**

Muna dōrgō katōļu tauta! Mums jōpīgrīž vystyngrōka vērsība skūlā pasnādzamōs ticības mōcības teirībai un drūšībai, jo varbyut nīvīnā godu simtenī un nīvīnā zemē ticības pretinīki napīlik tik daudz pyuļu ticības mōcības sakrūplōšonai, kai myusu laikūs. (Ir bejuši uz dabasim brācūši gadījumi, kur ticības mōcības pusnēgšona dažōs skūlōs nu laicīgōs varas ir tykuse nūdūta pavysam naticīgu rūkōs, lai

naticīgais skūlētōjs varātu lobōk savu stōvūkli izmantōt ticības izrevēšanai nu bērnu sirdim).

Dažaidas mōnticīgas un religiozi mūrgojušas sektas ari dažkōrt izmontoj katoļticības vōrdu, lai zam viņas nūsaukuma viļtigōk izplatītu sovas moldu mōcības storp katōlim. Pareizi tod sv. Apostols Pīters myusus breidyno: »Esit tod nūmūdā, brōli, un pi skaidra prōta, jo jyusu inaidniks valns (satans) staigoj apkōrt, kai ryucūšs ļouvs un meklej, kū varātu apreit. Bet jyus viņam turatis pretim, stypri ticībā» (I. Petri 5, 8—9).

Šis styprums ticībā ir napicīšams vysim dzymdynōtōjim un audzynōtōjim myusu gorīgō kara vātraiņūs laikūs, lai aizsorgōt jaunōs paaudzes dvēseli nu tō gorīgō pūsta, kas draud viņai pat skūlā un izsorgōtu nu tim laikim, par kurim Pestītōjs ir teicis: »Raudit par sevi un par sovim bērnim» (Lk. 23, 28).

* * *

Myusu gorīgā karā pa skūlas nōkūtni un kristīgu jaunōtnes audzynōšonu vyss atkarīgs nu tō, kaidus pamatus bērnu audzynōšonā liks poši dzymdynōtōji sovōs mōjōs. Bārna nōkūtne otkarīga nu dzymdynōtōju kai audzynōtōju dorba. Nav bejis gandreiz nivīna svātō, nivīna izcylus cylvāka vēsturē, kuram Dīvs tāva vai mōtes personā nabyutu devis cīnīgu audzynōtōju, kas jū sagatavōja vālōkim varūndorbim.

Tei audzynōšona, kaidu bārns montoj sovas mōtes klēpi, sova tāva mōjōs, pamat naizdzēšamu īspaidu vyšā jō myužā, un jo dzymdynōtōji byus protuši sova bārna sirdi un prōtā īputēt Vysuvarīgō Dīva zeimi, tod nikaidas skūlas, nikaidi dzeives dubli dzeivē nabyus spējīgi šōs zeimes galīgi izdzēst. Var jau gadītis, ka šei Dīva zeime uz kaida laika tiks aptumšōta un itkai pazuss, bet nikod jei naizniks pilņīgi,

agri vai vēli nōks laiks, kod taidis jauneklis, veirīts vai sērmgaļvis atceres savu mōti un tod atdzymst dzērdāti nu jōs bērībā vōrdi un pomōcības, tod grīzās atpakaļ jō sirdi aizmērstais Dīvs. Un šaida grēcīnika atsagrīzšona ir jō poša dzymdynōtōju dorbs, kas prota savā laikā īputēt Jezus un Marijas vōrdu sova bārna sirdi.

Tōpēc, milī dzymdynōtōji, jo gribit, lai skūla un dzeive ōrpus mōjom jyusu bērnu nasamaitōtu, licit savu bērnu audzynōšonā lobus pamatus kristīgā mōjas audzynōšonā. Oploma byutu jyusu mīlestība uz bērnim, jo jyus ryupētūs tikai par jūs laicīgū labklōjību un nōkūtni. Pymajā vitā jums jōsapyulej par bārna dvēseli, par jō myužīgū pestīšonu. Jums pymājim jōizkūp, jōatteista un jōnustypryno vyss tys lobais un svātais, kū Dīvs bārna dvēselē ilējis. Kristības Sakramentā īgyuta ticības žēlestība kai dabasu perle globajās bārna sirds dziļumūs un gaida, kod dzymdynōtōji viņu ceļs saules gaismā. Kai pavasara pumpurs jei slōpst pēc atteistības un izgleitojušas gaismas. Tod mōtes rūka lai dreizōk rōda bārnam tū Dabasu Tāvu, nu kura plyust vyss lobums debesīs un vērs zemes.

Pymāis un svātōkais dzymdynōtōju pinōkums uz sovim bērnim ir byut jim par ticības mōcības pasnēdzējim, vēļ pyrms skūlā laiššonas.

Pymī ticības mōcības īspaidi, kurus sajeman nu sovas mōtes, ir tī vysudziļōki, kas palīk uz vysu myužu. Bet ari vālōk, kod bārns sōk it jau skūlā, lai dzymdynōtōji turpyno jō religiozōs izgleitības dorbu. Lai nivīna mōte naļauņ sev atjimt tū pateikamū pinōkumu, kūpā ar sovim nu skūlas atnōkušim bērnim atkōrtōt uzdūtū skūlā katekizmu, svātū vēsturi, baznīcas dzīsmas un paskaidrōjumus. Natikai bērnim, bet ari pošim dzymdynōtōjim byus lels lo-

bums nu taidas kūpdarbības ar skūlu pi sovu bērnu izgleitības. Naaizmēst, dōrgi dzymdynōtōji, ka jo ar jyusu leidzdarbību ticības pamati byus dzili ilikti jyusu bērnu golvā un sirdī, tod jī byus vyslobōk apbrūnōti pret vysom vālōkom aukom un uzbrukumim myusu svātai ticībai.

Ti ir vysustyrōki pamati bārna nōkūtnei, kaidus tikai tāvs un mōte spēj vinim ilikt.

Bet navajaga aizmēst ari tō, ka dzymdynōtōjim jōbyun sovim bērnim par tykumības aizstōvātōjim un jūs navainības sorgim. Jyus asat dzērdējuši, ka Baznīca Kristības Sakramenta daleišonas laikā bārnam teice: „Sajem šū boltū drēbi un nosoj jū nasatraipētu myusu Kunga Jezus Kristus tīsas priškā“. (Rituala vōrdi). Šimūs vōrdūs ir dzili nūpitns atgōdynōjums dzymdynōtōjim audzynōt sovus bārnus tai, ka jī nikod nazaudātu sovas sirds ceistības un navainības. Esit tod nūmūdā par bārna apkōrtņi, par vysu, kas varātu bārnu īlaunōt, par jō dorbu un izprīcom, par jō bīdrim un grōmotom. Naesit okli pret bārna slyktom īpašibom un tryukumim. Stingri apkarojit ikvīnu nūlaidību, klyudu un vōjumu bārnūs. Audzynōšonas dorbā dzymdynōtōjim jōbyun sapratīgim un stingrim. Vini nadreikst leidzynōtīs Vacōs Derības prīsteram Heli, kas atlōve sovim bērnim darīt vysu, kas vin tim patyka. Mes zynam, kaidu bēdīgu liktini pīdzeivōja jīs pats un jō bārni.

Dīvs vysborgōk strōpej naprōtīgi meikstsirdīgus dzymdynōtōjus. Jaunōtne ir jōpīradnoj pī stingrības un pašaizlīdzības jau nu pošom bārna dīnom. Pestītōjs pats deve paklausības pīmāru sovim dzymdynōtōjim. Un Sv. Pōvuls Apostols roksta: „Jyus tāvi, naļutynojit sovu bērnu, bet audzynojit jūs stingrībā un Dīva baimē. (Ef. 6, 4).

Prōtīga stingrība, bez šaubom, naizslādz prīcas un jautrības nu bērnu un jaunōtnes dzeives. Kur

priks ir izdzeits nu bārna ustobas, tur navar plaukt un atsateistīt normala un pareiza dzeive. Ļaunit tōpēc lai teirais un navainīgais bārna priks plyust par myusu mōjom. Bet karojīt pret ļaunom un vīlīgom izprīcom, kas kaun vīņu sirdī eistōs prīcas navainību un sacel vīņūs ļaunas mīsas kaislības. Dzenit ōrā nu bērnu dzeives vysas naatteicīgas teatru izrōdes, kinematografu bīdes, koktu un zalumu ballītes, najēdzīgas jaunpogōnu mūdes apgērbūs, šausmīgi bezkaunīgas myuslaiku, tai sauktōs «mūdes dejas» un myusu tautas lōstu — dzēršonu.

Namaitojit bērnu ari pošī ar sovu ļaunu dzeivi. Kū gon leidzēs bērnim vysas pamōcības, jo dzymdynōtōju pošū pīmārs tū vysu nūlīgtu? Naaizmēst, dzymdynōtōji, ka mozēs bārna actīpas naatteidīgi jyusus nūvāroj ar lelu ziņkōribu un vālōk pakļōxa ikvīnam jyusu dorbam, kustībai un vōrdam. Eji vīgli tod pošū dzymdynōtōju naapdūmība, vīglprōtība runā, jūkūs, izprīcōs un sovstarpejā sōtikšas vai dāt bārnam īlaunōšonu un pīdauzību

Jo gribim, ka myusu bārni byutu lobi un navainīgi, tod vajaga ari pošim pyulētīs taidit byut. Jo gribim, ka bārni sovus dzymdynōtōjus cinātu un mīlōtu, vajaga, ka pošī dzymdynōtōji vīns ūtru cinātu. Tikai ar cīnu un mīlestību dzymdynōtōji lai izatur vīns pret ūtru, tad ari bārni izaturēs pret vinim tai pat. Paklausība dzeivoj tur, kur volda eista mīlestība un padīvība. Tōpēc dzymdynōtōji lai augsti vērtej sovu laulības sakramenta žēlestību un lai pyulejās pastōvīgi turēt sovā prōtā laulības dīnas sūlejumus. Ikgodu laulības dīnā lai it kūpīgi pi svātim sakramentim, lai taidā veidā styprynōtūs igyutā žēlestībā un arvīnu vairōk pīaugtu sovas dzimtes uzdavumu pīldīšonā. „Jo nav lelōka un dyženōka dorba, soka Sv. Jōņs Zaltmutis, kai jaunōtnes dvēseles audzynō-

sona un jās tykumu veidošana. Vairāk par vysim glēznōtōjim un mōkslinikim ir vērtējami ti, kas prūt jaunōtnes goru veidēt" Tai soka šys lelais Baznīcas mōcītōjs

Dzymynōtōju dorbs jaunōtnes audzynōšonā leidzynojās zemkūpia un dōrzinika dorbam. Zemkūpim vai dōrzinīkam ir jōpazeist sova dryva un pamatigi viņa jōapstrōdoj; zeme ir jōatteirej nu nazōlem un viņu saknem. Na viņu vin reizi ir jōar un jōecej. Jauni augi jōkūp, jōteirej, jōsorgoj nu kaiteklim. Kad vyss ispējamaiz izdarits, tod tikai augli gaidami nu Dīva. Dīvabailigs zemkūpis matās ceļus un lydž augligu leitu un atdzeivynojušu vosaras syltumu. Tai pat jōdora gorigas dryvas — bārna dvēseles kūpējim — dzymdynōtōjim. Kad vyss vjadzīgais nu viņu puses izdarits, tod dzymdynōtōju acis un sirdis lai grīzās uz cylvāku siržu Kungu un lydž Svātū Goru, kas nu kristības sakramenta breiža nūslāpts darbojās bārna kryutis.

Dōrgi dzymdynōtōji, lydžit par sovīm bārnīm daudzi un sirsnīgi! Lydžit par viņīm Vysusvātōkō Sakramenta priškā un svātas Mises laikā. Biži nakts klusumā metitēs ceļus pi sovū bērniņu šyupuļa un kūpīgi ar viņa Sorgenģeli lydžit Dīva palīga. Lyugšona papyldynōs un izlobōs vysas tōs audzynōšonas klyudas, kaidas jyus, varbyut, sovā nazynōšoā byusit izdarijuši.

Lai ikvinā katōļu mōjā ir Vysusvātōkas Sirds Jezus un Svātas Nazaretēs dzimtes biļde, kuru priškā reitūs un vokorūs kūpīgi ar sovīm bārnīm nūsamatuši ceļus teicit Dīvu, kurs pats ir apsūlejis tod byut pi jums. «Kur divi vai trejs byus munā vōrdā, tur Ēs byušu jūs vydā», soka pats Pestītōjs.

Vedit sovus bārnus leidza uz baznīcu, lai jī redz, kur Pestītōjs dzeivoj, lai jī saprūt, kur tāvs un mōte

smel sev dabasu spāku un dabasu prīcu, lai jī mōcās miļōt myusu divakolpōšonu skaistumu.

Ryujejitēs par ispējami agrōku bārnu pīvesšonu pi Svātīm Sakramentim, kai ari par jūs pamatigu tam lelam gūdam sagatavōšonu. (Sancta sancte tractanda!) Tam lelam un svātām dorbam jōveļtej divi vosoras: pyrmū bārna sagatavōšonai pi grākusyudzēšonas un ūtrū Vysusvātōkō Sakramenta cinigai pījimšonai. «Sinite parvulos . . . Ļaunit mazajim it pīmanis un nalidžit viņim, jo jū ir dabasu vaļstība» (Mt. 19, 14). Bārnu Komunija ir vyslobōkō myusu audzynōtōja. Vysusvātōkā Sakramentā myusu Pestītōjs pats myusu sirds ikšejā klusumā svētej un atteitej tū lobū sāklū, kū dzymdynōtōji un gorigs tāvs ir viņā isējis.

Jyus mōtes, vedit uz Pestītōju — uz bārnu katekizma mōcību sovus bārnus; esit leidzīgas tom Kristus laiku mōtem, kas sovus bērniņus vede pi Jezus. Nažālojit ni laika, ni pyuļu, lai sovīm bērniņīm dūt ispēju dziļōk pazeit Dīvu un korstōk jū nūmiļōt. Tu tagad pajāmuse sovū bērniņu aiz rūciņas vigli vari jū vest uz Baznīcu, uz ticības mōcību. Bet vai tev! jo tu naprōtīgi kurnēdama uz sova gorīgō tāva, kōpēc ilgi bārnus mōcūt, otstōtu sovū bārnu bez ticības, paīs desmit godu un tys pat bārns, jo tu i ar osorom jū syutitu, izarunōs un nagribēs vairs tevis klausīt. Tōpēc sovā laikā ved bārnus pi pyrmōs grāku syudzēšonas un sv. Komunijas un reizē ar bārnīm ej poša pi Dīva Golda.

Dōrgi dzymdynōtōji, pīminīt, ka nōks laiks, kod bārna sirdī pasamūssis kārdynōšonas un kaislibu aukas un jō lobō gryba sōks šķūbeitis. Atnōks laiks, kod dāls grib byut styurgalvīgs un jō skots bāg nu tāva acīm, bet mōtes sirds saiyut, ka jōs bārna sirdsapziņa nav vairs teira. Kū darīt dzymdynōtōjim

saidūs gadejumūs? Saucit tod jū milestībā un sokit: „Reit, dāls, isim kūpā pi grākusyudzēšonas un Sv. Komunijas“. Tīcit maņ, tys leidzēs vairōk, na kai garas mōcības un ryukti pōrmatumi. Pēc divagolda zuss namīrs, grīzsis otkon mīrs un skaidrība un teira jaurība jauneklāsirdī kai spūza saule pēctymsōs aukas...

Tei ir, dōrgi dzymdynōtōji, tei vysulobōkō bārnu mōcība, tei ir vyslelōka labdarība, kaidu spēj prōtīgi dzymdynōtōji izdarīt sovīm bārnim.

Redzit tod, cik lobs ir myusu Divs, kas tik daudzi leidzekļu ir devis dzymdynōtōju rūkōs jaunōtnes audzynōšonai. Lai gon gryuti ir myusu laiki un daudzi brīsmu draud nu vysom pusem myusu bārnu audzynōšonai, tūmār dzymdynōtōjim vēļ ir ispēja glōbt jaunū paaudzi nu samaitōšonas; vēļ ir ispējams izaudzynōt jū Divam par gūdu, Baznīcai par svētību, valstei un tautai par labklōjību.

Muni dōrgi Katōļu dzymdynōtōji, jemit dzili sirdīs šītūs munus aizrōdijumus, kurus es, jyusu dvēseļu Augstōkais Ganītōjs dūdu jums na sovā personīgā vōrdā, bet myusu Svātōs Mōtes Baznīcas vōrdā! Šītōs pamōcības un šīti reikōjumi nav muni, — pēc vinim reikojās un dzeivoj katōli vysā pasaulē. Mes, Latvijas katōli, navaram cytaidi reikōtis, jo gribim pīdarēt pi Vyspasaules Katōļu Saimes. Ir jau atgōjis laiks, kod ari myusu zemes dzymdynōtōjim un audzynōtōjim tikpat dedzīgi jōnūsadūd bārnu audzynōšonai, kai tys nūteik cytōs zemēs. Jū vairōk ir apdraudāta audzynōšonas līta skūlōs un vyspōri ōrpus mōjas, jū vairōk viņa ir apdrūšinojama dzymdynōtōju mōjōs.

Nu Pestītōja Sirds milestības uz bārnim lai smeļam spēku karōt un pašuzuperētīs par bārnim. Jis ir sacījis: «Es asu veina kūks, jyus — zori» (Jo 15,5). Kai nu kūka stūbra plyust spēks un dzeivība uz

vysim zorim, tai lai plyust nu Jezus Sirds tāva un mōtes milestība dzymdynōtōju sirdīs, un kai dzeivības sūla nu zorim lēni pōrit jaunōs viņa atlasēs, tai lai Jezus Sirds milestība audzynōšonā pōrit uz jaunōs paaudzes sirdim un lai atnas mums symtkōrtigus augļus.

Lai jums svētej Vysuvarīgais Divs un Dāls, un Svātais Gors. Amen.

† Antonijs,
Arciveiskups.

Dūts: Reigā,
12. sept. 1928. g.

Ar originalu saskaņ.

Ed. Stukels,

Kūrijas kanclers.

№ 7266.

Reigā, 14. sept. 1928. g.